

ज्योतिर्मय

Online Journal of Literature....

साहित्याचे विद्यापीठ

□ पुणे □ वर्ष १ ले □ अंक १०६ वा □ गुरूवार दि.०५ जून २०२५ □ पाने ४ □ मूल्य : निशुल्क (खासगी वितरणासाठी)

विशेष लेख...

सेल्फी घेताना होणाऱ्या मृत्यूंची संख्या भारतात जास्त!

– प्रा डॉ सुधीर अग्रवाल

ज्योतिर्मय ☞ साहित्य

सेल्फी काढण्याच्या नादात पाय घसरून तलावात पडल्याने नणंद-भावजयीचा बुडून मृत्यू झाल्याची घटना खानापूर तालुक्यात रविवारी सायंकाळी घडली.

निशा दिगंबर आढगळे (वय २०) आणि मयूरी हणमंत आढगळे (वय १७, मूळ रा. चिंचणी जि. सातारा, सध्या रा. घानवड, ता. खानापूर) या दोघी पाय धुण्यासाठी हिंगणगदे (ता. खानापूर) येथील तलावात रविवारी दुपारी चार वाजता उतरल्या होत्या. दरम्यान, त्यांनी मोबाइलमध्ये सेल्फी काढण्याच्या प्रयत्नात दोघींचा तोल गेला. पोहता येत नसल्याने त्या बुडाल्या. स्थानिकांनी त्यांना उपचारासाठी विटा ग्रामीण रुग्णालयात नेले. मात्र, त्यापूर्वीच दोघींचा मृत्यू झाला. याप्रकरणी रात्री उशिरा विटा पोलीस ठाण्यात दोघींच्या आकस्मिक मृत्यूची नोंद करण्यात आली आहे.

गेल्या दोन वर्षांत भारतात सेल्फी घेताना होणाऱ्या मृत्यूंची संख्या जगातील इतर कोणत्याही देशांपेक्षा जास्त आहे. कॉर्नेगी मेलॉन विद्यापीठ आणि दिल्लीच्या इंद्रप्रस्थ इन्स्टिट्यूट ऑफ इन्फॉर्मेशनच्या अभ्यासातून ही वस्तुस्थिती समोर आली आहे. सेल्फीच्या नावाखाली भारतात होणारे मृत्यू चित्तेचा विषय आहेत. या संदर्भात, केंद्र सरकारच्या गृह मंत्रालयाने केवळ मार्गदर्शक तत्वे जारी केली नाहीत तर पर्यटन विभागानेही या दिशेने पावले उचलली आहेत जेणेकरून सेल्फीमुळे होणारे मृत्यू थांबवता येतील. अनेक पर्यटन केंद्रांवर नो सेल्फी झोन बनवण्याची तयारीही सुरू आहे.

या अभ्यासाचा अहवाल ज्या शीर्षकाने सादर करण्यात आला आहे तो आहे- मी, माझा स्वतःचा आणि माझा सेल्फी. सेल्फी आता सेल्फी बनला आहे हे स्पष्ट आहे. विकसनशील देश असल्याने, भारतात स्मार्टफोनचा ट्रेंड झपाट्याने वाढत आहे. भारतात मोबाईलचा सेल्फी फोन म्हणून प्रचार केला जात आहे. याचा अर्थ असा की बोलण्याव्यतिरिक्त, हे फोन सेल्फीचा प्रचार देखील करत आहेत. सेल्फीमुळे होणारे बहुतेक अपघात रोखता येतात. दररोज लाखो सेल्फी सोशल मीडियावर पोस्ट केले जातात. तरुण धोकादायक ठिकाणी जाऊन सेल्फी काढतात आणि अधिकाधिक लाईक्स मिळवण्यासाठी ते पोस्ट करत राहतात.

भ्यासानुसार, गेल्या दोन वर्षांत संपूर्ण जगात सेल्फीमुळे १.२७ मृत्यू झाले आहेत. त्यापैकी ७६ मृत्यू एकट्या भारतात झाले आहेत, म्हणजेच निम्म्याहून अधिक. धोकादायक सेल्फी आजार पाकिस्तानमध्येही वाढला आहे आणि तेथे सेल्फीमुळे ९ मृत्यू झाले आहेत, अमेरिकेत ८, रशियात ६, फिलीपिन्स आणि चीनमध्ये ४, स्पेनमध्ये ३, इंडोनेशिया, पोर्तुगाल, पेरू आणि तुर्कीमध्ये २ मृत्यू गेल्या २ वर्षांत सेल्फीमुळे झाले आहेत. हाँगकाँग, इटली, मेक्सिको, नेपाळ, ऑस्ट्रेलिया, रोमानिया, दक्षिण आफ्रिका आणि सर्बियामध्ये दोन वर्षांत सेल्फीमुळे प्रत्येकी एक मृत्यू नोंदवला गेला आहे.

संशोधकांनी सोशल मीडियावर पोस्ट केलेले हजारो सेल्फी पाहिले आणि त्यांचे विश्लेषण करण्याचा प्रयत्न केला. अभ्यासातून असे दिसून आले की टेकडीच्या उतारारून किंवा गगनचुंबी इमारतीच्या छतावरून सेल्फी काढण्याचा प्रयत्न करताना सर्वाधिक २९ मृत्यू झाले आहेत. चालत्या ट्रेनसमोर उभे राहून सेल्फी काढण्याच्या वेडामुळे दुसऱ्या क्रमांकावर मृत्यू होतात. दोन वर्षांत सेल्फी काढताना ट्रेनने धडकून ९ जणांना आपला जीव गमवावा लागला आहे. भारतात बहुतेक मृत्यू पाण्यात बुडून झाले आहेत. हे मृत्यू सेल्फी काढताना बुडून किंवा समुद्र किनाऱ्यावर येणाऱ्या लाटांकडे दुर्लक्ष केल्याने झाले आहेत. तलावात चालत्या बोटीतून आणि वाहनाच्या छतावर उभे राहून सेल्फी काढण्याचा प्रयत्न करताना लोकांनी मृत्यूला आलिंगन दिले. चालत्या ट्रेनसमोर एकरु सेल्फी काढण्याचा प्रेमी युगुलांचा प्रयत्नही जीवघेणा ठरला. सेल्फीच्या नशेत हे लोक त्यांच्या सुरक्षिततेबद्दल विसरले.

भारतात पर्यटन केंद्रांवर असे माहिती फलक लावण्याचे काम वेगाने सुरू आहे, ज्यामध्ये पर्यटकांना सेल्फी काढताना सुरक्षेची विशेष काळजी घेण्याचे आवाहन करण्यात आले आहे. फोनवर बोलताना लोकांचे लक्ष विचलित होऊ नये आणि अपघात कमी व्हावेत म्हणून गाडी चालवताना मोबाईल फोन वापरण्यास बंदी आहे, परंतु तरीही भारतात अशा सेल्फी प्रेमींची कमतरता नाही जे गाडी चालवतानाही सेल्फी काढण्यापासून परावृत्त होत नाहीत. साध्या सावधगिरीने हे मृत्यू टाळता येतात. या मृत्यूंव्यतिरिक्त, सेल्फी काढताना अपघात झालेल्या आणि त्यांना उपचार घ्यावे लागले अशा लोकांची संख्या मोठी आहे. सेल्फी काढताना जखमी झालेल्यांची संख्या मृतांपेक्षा अनेक पटीने जास्त आहे.

ज्योतिर्मय ☞ साहित्य

छत्रपती संभाजीनगर – भारताचा

कृषी गजराज चिनी इंगनच्या कृषी क्षेत्रापेक्षा आता अधिक मजबूत झाला आहे. गेल्या दोन वर्षांत भारताने कृषी क्षेत्रात उत्तुंग भरारी घेऊन अमेरिका व चीनला मागे टाकले असून, भारत कृषी क्षेत्रात स्वयंपूर्ण झाला असल्याचे मत प्रसिद्ध विचारवंत व माजी कुलगुरू डॉ. वि.ल. धारूरकर यांनी मंगळवारी, ३ जून रोजी ८ व्या जागतिक अर्थशास्त्र परिषदेत व्यक्त केले. पोलंडमध्ये वार्सा विद्यापीठाने आयोजित केलेल्या

अर्थशास्त्र परिषदेच्या दुसऱ्या सत्रात ते बोलत होते. अध्यक्षस्थानी विल्या अ‍ॅटकोविनी होते. या सत्रात प्रामुख्याने यश्चालाव बोगडाने, बार्बरा वेलिन्स्को, लडविक व्हिकी तसेच डॉ. धारूरकर यांनी शोधनिबंध सादर केले. या शोधनिबंधांमध्ये शंतनू वाटाणे सहलेखक असून, ते पुणे येथे जनसंपर्क व्यवसायात संचालक पदावर कार्यरत आहेत. यापूर्वी २०१९ व २०२० मध्ये सुद्धा डॉ. धारूरकर यांनी वार्सा विद्यापीठाच्या परिसंवादात भाग घेतला होता. डॉ. धारूरकर पुढे म्हणाले की, प्राचीन काळापासून भारतामध्ये शेतीचा विकास झाला आहे. नवाभ्युग आणि ताम्रपाषाण युगात सुद्धा भारतीय शेतीचे अवशेष सापडतात. महाराष्ट्रात दायमाबाद उत्खननात कृषी क्रांतीची पहिली पहाट १४०० इ. स. पूर्वमध्ये झाली. त्यानंतर प्राचीन मध्ययुगीन काळात सुद्धा भारतीय शेतीचा सातत्याने विकास होत गेला, असे सांगून डॉ. धारूरकर यांनी पारंपरिक शेती आणि आधुनिक शेती यात सुंदर समन्वय साधून भारताने कृषी क्षेत्रात भरारी घेतली आहे, असे सूत्र मांडले. २०२५ च्या आयएमएफ आऊटलुक सर्वेक्षणात

भारत जगातील चौथी प्रमुख आर्थिक सत्ता बनला आहे. त्यामागे कृषी क्षेत्राचे मोठे योगदान आहे. जीडीपी मध्ये १६ टक्के कृषीचे योगदान असून, ४५ टक्के लोक शेतीवर निर्भर आहेत. अलीकडे शेतकऱ्यांना विविध पद्धतीने आर्थिक सहाय्य केले जात आहे. कृषी विमा योजना असो किंवा शेतकऱ्यांना दिली जाणारी सबसिडी असो, तसेच सहकारी पतसंस्थांच्या माध्यमातून होणारा वित्त पुरवठा असो त्यामुळे शेतकऱ्यांची आर्थिक स्थिती भक्कम होत आहे. दहा वर्षांपूर्वी होत असलेल्या शेतकरी आत्महत्येचे प्रमाण कमी झाले आहे.

संशोधनाची उद्दिष्टे स्पष्ट करून या संशोधनात वर्णनात्मक आराखडा आणि साहित्य समालोचन या तंत्राचा तंत्राचा उपयोग करण्यात आल्याचे त्यांनी सांगितले. भारताच्या आर्थिक क्रांतीचे खरे गमक कृषी क्षेत्रात आहे. कोरोना काळात इतर क्षेत्रे बंद होती. परंतु, शेती क्षेत्राने भारताचे मजबूत समर्थन केले व जनतेच्या आरोग्याची काळजी घेतली. प्रतिकूल परिस्थितीतही शेती भारताच्या अर्थव्यवस्थेचा कणा आहे. शेतकऱ्यांचे उत्पन्न दुप्पट करण्याची योजना भारतामध्ये गतीने राबविण्यात येत असल्याचे सांगून त्यांनी शेतकरी, युवक, महिला आणि गरीब हे भारताच्या अर्थव्यवस्थेचे चार स्तंभ आहेत तसेच विकसित भारतामध्ये भक्कम अर्थव्यवस्था, पायाभूत संरचना तसेच प्रगत तंत्रज्ञान, सक्रिय मनुष्यबळ आणि मागणी व पुरवठा यातील संतुलन या बाबी महत्त्वाच्या असल्याचे ते म्हणाले. भारताच्या ग्रामीण विकासाला पहिल्या पंचवार्षिक योजनेपासून सुरुवात झाली. दुसऱ्या योजना काळात एकात्मिक ग्रामीण विकास योजना कृतीमध्ये आणण्यात आली. त्यानंतर

मनरेगा आणि अंत्योदय योजनांमुळे ग्रामीण भागातील शेवटच्या माणसापर्यंत विकासाची मधुर फळे पोहचविणे शक्य झाले. अलीकडे थेट बँक हस्तांतरण योजनेमुळे गरिबांचे सक्षमीकरण होत आहे. २५ कोटी लोक दारिद्र्यरेषेच्या बाहेर आले आहेत. ५५ कोटी लोकांनी जनधन खाती उघडली आहेत तसेच भारताच्या विविध कल्याणकारी योजनांमध्ये महिलांचे सबलीकरण आणि दुर्बल घटकांचे कल्याण यावर भर देण्यात आला आहे. भारतीय संविधानातील डॉ. बी. आर. अंबेडकर यांनी मांडलेल्या स्वातंत्र्य, समता, बंधुता व सामाजिक न्याय या तत्त्वांची अंमलबजावणी भारतातील राज्यव्यवस्था उत्तम प्रकारे करत आहे.

कृषी क्षेत्रातील खरे यश माध्यम समाजशास्त्राच्या यशस्वी कृतीमधून दिसून येते. कारण वृत्तपत्रे, नभोवाणी, चित्रवाणी या माध्यमांद्वारे शेतकऱ्यांना लोकशिक्षण दिले जाते. त्यांना नवनवीन शेती तंत्रज्ञानाची माहिती करून दिली जाते. भाषिक वृत्तपत्रे, जिल्हा वृत्तपत्रे ही शेतकऱ्यांना सातत्याने दर आठवड्याला शेतीविषयक सदरातून मार्गदर्शन करतात. “अॅग्रोवन” सारख्या स्वतंत्र दैनिकांमुळे शेतीक्षेत्रात चांगले बदल घडवून आले आहेत.२०१४ मध्ये सुरू करण्यात आलेल्या किसान दूरदर्शन वाहिनीमुळे सुद्धा शेतकऱ्यांच्या ज्ञानात व माहितीमध्ये भर पडत आहे. भारतातील हिंदी तसेच सर्व दक्षिणात्य भाषेतील वृत्तपत्रे दर आठवड्याला शेतीविषयक सदरे चालवतात व शेतकऱ्यांना उपयुक्त माहिती देतात. ही माहिती सुद्धा कृषी ज्ञानाचे प्रभावी समाजीकरण करण्यास उपयोगी ठरली आहे. नव्या जगामध्ये माहिती तंत्रज्ञानाचा उपयोग करून शेतीला

उच्चतम उत्पादनाचा दर्जा दिला जात आहे. शेतीमध्ये कृत्रिम प्रज्ञा तंत्राचा (ए.आय.) उपयोगामुळे सुद्धा क्रांतिकारक बदल होत आहेत. भारतीय कृषी क्षेत्राच्या भावी यशासाठी उच्च विकास दर कायम ठेवणे महत्त्वाचे आहे. सेंद्रिय शेतीवर आता अधिक भर दिला पाहिजे तसेच शेती अधिक किफायतशीर करण्यावरही भर देणे आवश्यक आहे. शेतीमालावरील प्रक्रिया उद्योगांची संख्या कशी वाढवता येईल, शेतकऱ्यांना सुलभ व गतीने वित्त पुरवठा कसा करता येईल, यावर कृषी उत्पादनाची दिशा अवलंबून असल्याचे त्यांनी सांगितले. पंधरा मिनिटे केलेल्या सादरीकरणात त्यांनी वीस पानांच्या शोधनिबंधात विस्तृत आढावा घेतला. गुलाटी यांनी म्हटल्याप्रमाणे चिनी इंगनपेक्षा भारताचा कृषी गजराज सफल ठरला आहे. अरविंद पांगरिया यांनी

त्यांच्या “इमर्जिंग जायंट” या ग्रंथात भारताच्या रूपाने कृषी क्षेत्रात एक शक्तिमान म्हणजेच “जायंट पॉवर” चा उदय झाला आहे, असे सांगितले. प्रा. आर. एस. देशपांडे यांचा संदर्भ देऊन ते म्हणाले, कृषी क्षेत्रातील ताण-तणावांमुळे अनेक शेतकऱ्यांनी आत्महत्या केल्या. त्यामुळे शेतकऱ्यांचे आर्थिक प्रश्न सोडविणे व त्यांचे उत्पन्न दुप्पट करणे आवश्यक असल्याचे त्यांनी सांगितले. यानंतर झालेल्या प्रश्नोत्तराच्या सत्रात डॉ. धारूरकर यांनी आंतरराष्ट्रीय पातळीवर युरोपातील विद्वानांनी विचारलेल्या प्रश्नांना समाधानकारक उत्तरे दिली. या परिषदेला आशिया खंडातून दोन प्रतिनिधी उपस्थित होते. त्यापैकी भारताचे प्रतिनिधित्व डॉ. धारूरकर यांनी केले, ही गोष्ट मराठवाड्याच्या दृष्टीने भूषणावह आहे.

डिजिटल मीडियावरील सर्वच माध्यमांना मिळणार शासनाच्या जाहिराती

मुख्य विश्वस्त एस एम देशमुख यांच्याकडून सरकारच्या निर्णयाचे स्वागत

ज्योतिर्मय ☞ साहित्य

मुंबई – डिजिटल मीडियावर काम करणाऱ्या सर्वच डिजिटल पत्रकारांना शासन दरबारी हक्काच्या जाहिराती मिळव्यात यासाठी मराठी पत्रकार परिषदेचे मुख्य विश्वस्त एस.एम. देशमुख, विश्वस्त किरण नाईक, विश्वस्त शरद पाबळे, राज्य अध्यक्ष मिलिंद अष्टीवरकर यांच्या मार्गदर्शनाखाली डिजिटल मीडिया परिषदेचे राज्य अध्यक्ष अनिल वाघमारे, राज्य कार्याध्यक्ष संतोष शिंदे आणि संपूर्ण डिजिटल मीडिया परिषद सातत्याने पाठपुरावा करत होती आज अखेर या संघटनात्मक पाठपुराव्याला यश आले असून राज्य सरकारने ३ जून २०२५ रोजी एक शासन निर्णय जाहीर करून डिजिटल मीडियावरील फेसबुक, युट्युब आणि इन्स्टाग्राम या माध्यमातून पत्रकारिता करणाऱ्या डिजिटल पत्रकारांना हक्काचा रोजगार देण्यासाठी शासकीय जाहिराती सुरू केल्या आहेत. गेल्या अनेक दिवसापासून मराठी पत्रकार

परिषद संलग्न डिजिटल मीडिया परिषद यासाठी सातत्याने विविध मंत्र्यांना भेटून डिजिटल मीडियाबद्दलची सखोल माहिती देत होते आणि डिजिटल मीडियाच्या माध्यमातून कशा पद्धतीने शासनाच्या जाहिराती लोकप्रिय होतील याबद्दल सांगत होते. अखेर राज्याचे मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस, उपमुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे, उपमुख्यमंत्री अजित पवार यांच्यासह सर्वच मंत्र्यांनी एकमत दाखवत डिजिटल माध्यमांना जाहिराती सुरू करण्याचा एक मोठा निर्णय घेतला आहे.

शासनाने घेतलेल्या या निर्णयाचे अखिल भारतीय मराठी पत्रकार परिषद व डिजिटल मीडिया परिषदेकडून स्वागत करण्यात आले असून डिजिटल मिडिया मध्ये काम करणाऱ्या पत्रकारांना अधिस्वीकृती पत्रिका मिळावी यासाठी सुध्दा मराठी पत्रकार परिषद आणि डिजिटल मिडिया परिषद सरकारकडे पाठपुरावा करीत असल्याचे मत मराठी पत्रकार परिषदेचे मुख्य विश्वस्त एस एम देशमुख यांनी स्पष्ट केले.

यशस्वी होण्यासाठी भावनांक वाढवा - विनोद जैतमहाल

पीस फाउंडेशनच्या वतीने गुणवंतांचा सत्कार व करिअर मार्गदर्शन संपन्न

ज्योतिर्मय ☞ साहित्य

जालना – आयुष्यात यशस्वी होण्यासाठी भावनांचे व्यवस्थापन महत्त्वाचे असून प्रत्येक मुलामुलीचा ई.क्यू. म्हणजेच भावनांक वाढवावा आणि त्यांचा कल तपासूनच अभ्यासक्रम निवडावा, असे आवाहन लेखक, कवी, अभिनेते विनोद जैतमहाल यांनी केले.

पीस फाउंडेशन जालना शाखेच्या वतीने आयोजित दहावी, बारावीच्या गुणवंत विद्यार्थ्यांचा सत्कार सोहळा व करिअर मार्गदर्शन कार्यक्रमात ते बोलत होते. अजिंठा चित्रकला महाविद्यालयात संपन्न या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष पीस फाउंडेशनचे जिल्हाध्यक्ष मिर्झा अफसर बेग होते. या वेळी अ‍ॅड. शिवाजी आदमाने, इंजिनीयर मोईनोद्दिन शेख, ज्येष्ठ पत्रकार अहेमद नूर, सामाजिक कार्यकर्ते बिस्मिल्ला सय्यद यांची प्रमुख उपस्थिती होती.

जालन्यातील विविध शाळांमधून प्रथम आलेल्या विद्यार्थ्यांचा या प्रसंगी सत्कार करण्यात आला. यात शिवाजी हायस्कूलची भावना निवृत्ती गाडेकर, स्वामी हायस्कूलचा पृथ्वीराज विण्णू

जाधव, शहीद भगतसिंग हायस्कूल दरेगाव वर्षा ज्ञानेश्वर वाघस्कर, राष्ट्रमाता इंदिरा गांधी महाविद्यालय बगडिया हर्ष अमित व कोकाटे गजानन सखाराम, शाहिद एहसान जाफरी मेमोरियल उर्दू हायस्कूल चंदनझिरा खान अरेब नजीर, मिल्लत उर्दू हायस्कूल गांधीनगर सोहा इमरान खान, मुमताज हायस्कूल कुरेशी मईशरा अलीम, नॅशनल उर्दू हायस्कूल झेनब शेख सलीम, ऑक्सफर्ड इंग्लिश स्कूल शिखर सुशील वाघमारे, अंकुशराव टोपे महाविद्यालय प्राची रामकिसन राठोड, उर्दू हायस्कूल अफरा नहादिया लियाकत अली खान, उर्दू जुनियर कॉलेज अन्सारी अब्दुल आहद, अल्लामा इकबाल उर्दू हायस्कूल नगमा फातिमा शेख यांचा समावेश आहे.

सूत्रसंचालन प्रचार्य शाह एजास एम. यांनी केले तर आभार प्रदर्शन सुशील वाघमारे यांनी केले. कार्यक्रमाला पीस फाउंडेशनचे शहराध्यक्ष इंजिनीयर आमर शेख, नजीर पठाण, कैसर मिर्झा, नईम शेख, फिरोज शेख, आयन शाह, शोएब नदवी, पालक व शिक्षक उपस्थित होते.

LEARN FROM THE MASTERS

Pioneer in Design Education in Marathwada Region

Admissions open for Career oriented Diploma courses in Design

Batches starts from 1 July

GARMENT CONSTRUCTION & DESIGNING

INTERIOR DESIGN
With CAD & 3D

Plot No.12, Sanmitra Colony, Behind Tapadiya Nyatmandir, Chatrapati Sambhajnagar
Phone 9822844669,9834469704,9881244669,7588537474.

www.ifmaa.com

CELEBRATING 30 YEARS OF EDUCATION FIELD

Since 1995

ifmaa
institute of fashion, media & allied arts

— विद्यावाचस्पती विद्यानंद
Mobile: +917709612655
Email: vidyavachaspati.vidyanand@gmail.com

आनंदी पहाट...

व्यक्तीची ओळख तिच्या विचारांवरून होते

ज्योतिर्मय साहित्य

आपल्या मनाच्या स्वास्थ्यासाठी तसा अभ्यासपूर्वक विचार होणे आवश्यक असते. त्यासाठी एक हक्काचे ठिकाण म्हणजे आपले घर. घर केवळ चार भिंतीचे नसते, घराचे घरपण आपण मिळवायचे असते, त्या घरात मनाला रमवायचे असते. आपल्याच घरात रोज नवे काहीतरी आजमावायचे असते. मनाला रमवण्यासाठी आणि नवे आजमावण्यासाठी आपल्याच अंतर्मनाचा मानसशास्त्रीय दृष्टीकोनातून अभ्यासपूर्वक विचार करावा लागतो.

आपल्याला दैनंदिन जीवनात निरनिराळे अनुभव येत असतात, ज्यामुळे आपली मानसिकता बदलत असते. या बदलत जाणाऱ्या मानसिकतेच्या अनुशंगाने सकारात्मक विचार करण्याची जरूरी असते. अनेकदा आपले मन जुने सोडायला, विसरायला तयार नसते, तसेच ते नव्याची नवलाई देखील अनुभवू पाहत असते. खरे तर, इथेच आपल्यातील निवड कौशल्याचे कसब दिसून येत असते. आपले अंतर्मन सौंदर्याच्या संकल्पनांना नवी दिशा मिळवून देण्याच्या प्रयत्नात असते. नवे काहीतरी हवे असे म्हणणारे एक मन एका दिशेने, तर जुने ते सोने म्हणणारे दुसरे मन त्याच्या अगदी विरुद्ध दिशेने विचार करत असते. असे जरी असले तरीही, प्रयोगशील मनाला नावीन्याची अनुभूति हवी असते, मग ते नव्याचाच अंगीकार करते.

अगदी प्राचीन काळापासून आपण स्वतःच्या विचारांचा आणि स्वतःच्या कीर्तीचा प्रसार करण्यासाठी विविध माध्यमांचा उपयोग करत आलो आहोत. प्रत्येक व्यक्तीच्या व्यक्तिमत्त्वाची ओळख ही त्या त्या व्यक्तीच्या विचारांवरूनच होत असते. हयातीत आणि नंतर सुद्धा विचारच शिळूक राहतात. कायम विचारांची भूक असलेली माणसे विचारवंतांच्याच शोधात असतात. भेटणे, बोलणे, संपर्क करणे हे फक्त प्रंभापुरते निमित्तच उरत असते. आयुष्याच्या प्रवासात सोबत हवी असते, ती विचारांचीच.

निसर्गायन – सफर पाटणादेवीची

ज्योतिर्मय साहित्य

धवलतीर्थाकडे जाताना मध्येच दोन वेळा आपल्याला नदी ओलांडावी लागेल. नदीतून चालताना पायात बूट असले तर काढून घ्या. थंड पाण्यात पाय बुडू द्या. सगळे श्रम हरण होऊन ताजेतवाने वाटेल. नदीचे पाणी बघा किती स्वच्छ आणि खळाळत वाहणारे आहे. पाण्यातील दगडगोटे स्वच्छ दिसतात. मध्येच आपल्याला एकदोन चवण चढायच्या आहेत. चढताना अगदी छोटी पायवाट आहे. सांभाळून चालावे लागेल. आपल्या या पायवाटेवर बघा सुकलेल्या पानांचा कसा सडा पडला आहे. आणि बाजूच्या झाडांना हिरवीकंच पालवी फुटली आहे. नुकताच पाऊस पडून गेल्याने एक वेगळाच रानफुलांचा आणि पानांचा एक अनामिक गंध हवेत मिसळला आहे. हा गंध आपल्याला अगदी दाट जंगलातच अनुभवायला मिळतो बरं का ! ही ताजी शुद्ध हवा फुफ्फुसात किती भरून घेऊ आणि किती नको असं होऊन जातं . या सुंदर वातावरणातून आपण चालतोय. मन कसं हलकं झालंय . पाय जमिनीवर पण मन आकाशात. आजकल पाँव जमीपर नही पडते मेरे... अशी अवस्था होतेय ना...!

समोर बघितलं का ? उंचच उंच पर्वतशिखरावरून कोसळणारा धबधबा दर्शन देतोय आपल्याला. केवढा हा आवाज त्याचा...! आजूबाजूच्या शांत वातावरणात घुमतोय. शुभ्र धवल धारा उंचावरून कोसळताहेत. जणू शंकराच्या जटेतून कोसळणारी गंगेची धारा.

आणि हे सगळं वातावरणच एवढं भव्य दिव्य आहे की मनाचा खुद्रपणा या निसर्गाच्या सहवासात कुठल्या कुठे पळून जातो.

धवलतीर्थाच्या या धारा आपल्या मनालाही पावन करतात. हे नयनरम्य दृश्य डोळ्यात किती साठवू आणि किती नाही असं होऊन जातं . त्या धबधब्याच्या खाली मोठं तळं साचलंय थंडगार पाण्याचं . पण धबधब्याखाली अंधोळ करण्याचं किंवा या तळ्यात उतरण्याचं साहस मात्र करू नका. ते अत्यंत धोकादायक ठरू शकतं . आजूबाजूला छान उंच आणि स्वच्छ खडक आहेत. आपण आता आपल्याबरोबर आणलेली शिदोरी सोडू या. फिरण्यामुळे आणि पायी चालल्याने भूकही लागलीय. जेवण झाल्यानंतर थोडा वेळ इथेच बसून आराम करू या आणि मग आपल्या परतीच्या प्रवासाला निघूया. काय, चालेल ना..? मग सांगा मला तुमची ट्रीप कशी झाली?

॥ संत महात्म्य ॥

महात्म्यांचा अविर्भाव

ज्योतिर्मय साहित्य

सूर्यनारायणाचा अवतार असण्याचे कारण असे की, देव आणि राक्षस यांनी केलेल्या समुद्रमंथनातून जो अमृत कुंभ निर्मित झाला, त्या अमृताचे पान करण्यासाठी, सर्व देव तत्पर झाले. पण इतक्यात तो अमृतकुंभ राक्षसानी पळवून नेला. समुद्रमंथन हे सध्याच्या थायलंड या देशात हवाई या बेटावर झाले. तिथून तो अमृतकुंभ राक्षसांनी पळवून नेला आणि छत्रपती संभाजी नगरच्या जवळील, नगर रोडवर असलेल्या, नेवासा या ग्रामी तो अमृतकुंभ घेऊन सर्व राक्षस तिथे अमृत प्राशनासाठी जमले. दुष्प्रवृत्तीचे राक्षस जर अमृत घेतील तर दृष्ट लोकांना अमरत्व प्राप्त होईल असे होऊ नये म्हणून, भगवंतांनी मोहक अशा स्त्री रूपात येऊन युक्तीने राक्षसाकडून अमृतकुंभ परत मिळविला आणि त्यांना अमृता ऐवजी मंदिरा पान करविले (ही घटना नेवासा इथे घडली. आजही तिथे मोहिनी राजचे सुंदर मंदिर आहे) भगवंतांचा हा मोहिनी अवतार इतका मोहित करणार होता की, अनेक देव हे भगवंत आहेत हे न जाणून, ही किती सुंदर स्त्री आहे, हे समजून तिच्यावर मोहित झाले. प्रत्यक्ष महादेवही या मोहापासून सुटू शकले नाहीत .पण सूर्यनारायण मात्र या रूपाला मोहित झाले नाहीत. उलट त्यांना मोहिनी ही आपली कन्या आहे, असा ममत्वाचा विचार त्यांचे मनात आला. ब्रह्मदेव हे सर्व पहात होते, त्यांनी सूर्यनारायणाला अविचलपणे ममत्वाचा वर्षाव करताना पाहिले आणि त्यांना असा वर दिला की, तुझ्या पोटी प्रत्यक्ष श्रीकृष्ण लक्ष्मीच्या रूपात जन्म घेतील. या वरा प्रमाणे द्वापार युगात सूर्यनारायणाचा जन्म वृष भान या नावाने झाला तर श्रीकृष्णाचेच अंग असणाऱ्या लक्ष्मीचा, राधा रूपाने आविर्भाव झाला. राधाराणी हीच मूळ प्रकृती आदी माया जगदंबा आहे. राधा राणी ही नित्य प्रभूच्या सानिध्य गो लोकात वास्तव्यास असते. ती भगवंताची ल्हादिनी शक्ती होय.ब्रह्मदेवर्त पुणात म्हणूनच श्रीकृष्ण आणि राधा यांना नित्य युगल म्हटले आहे. प्रत्यक्ष ब्रह्मदेव यांनी या दोघांचा विवाह भांडीरवट येथे लावून देताना असे म्हटले आहे की, तुम्ही तर नित्य युगल आहात, तुमचा तसा पुन्हा विवाह लाऊन देण्याची गरजच नाही. पण या मृत्यू लोकातील लोकांना समजण्यासाठी मी तुम्हा दोघांचा विवाह रीती प्रमाणे पुन्हा लावून देतो. आणि भगवंत आणि श्री राधा राणी हे शिशु असतानाच ब्रह्मदेवाने यांचा विवाह लावून दिला होता.

द्वापार युगात ज्यांच्याजवळ सर्वाधिक गाई असत तो त्या गावाचा प्रमुख म्हणून गणल्या जाई. रावल या गावावरून कंस भय असल्याने , हे कुटुंब आणि इतर लोक, रावल येथून बरसानाकडे स्थलांतरित झाले. बरसाना हे गाव एका पर्वताच्या शिखरावर वसलेले आहे. ऋषभान यांनी तिथे स्वतःचे घर बांधले आणि तेथून राज्यकारभार पाहण्यास सुरुवात केली. त्यांच्यानंतर श्री राधा राणी ही बरसानाची राणी म्हणून मान्यता पावली. राधा राणी ही स्वतःच लक्ष्मी असल्याकारणाने बरासाणा आणि सर्वच परिसराला वैभवाचे दिवस तिच्यामुळे आले. आजही बरासाणा इथे तिच्या घराच्या जागेवरच राधा राणीचे भव्य मंदिर उभे आहे.

श्री राधा राणी ही नित्य गोलोक धामात वास्तव्य करणारी आहे.

प्रभूच्या श्री दामा नावाच्या भक्ताने श्री राधेला शाप दिला की, तुझी आणि भगवंताची शंभर वर्षा करिता ताटाटुट होईल. याच शापास, भक्ताचा मान राखावा म्हणून, द्वापार युगात श्रीकृष्ण आणि राधा हे सकृत दर्शनी विभक्त राहिले. श्री राधेचा विवाह अनय नावाच्या व्यक्तीशी झाला होता.

अनय हा ही पूर्व जन्मी भगवत भक्त होता आणि त्यानेही पूर्वजन्मी भगवंता कडून वर प्राप्त करून घेतला होता की, माझा विवाह लक्ष्मीची होईल. त्यावेळेस वर देताना ब्रह्मदेवाने असे सांगितले की, तुझ्या तपश्चर्येच्या फळानुसार तुला वर देणे आवश्यक आहे. त्याप्रमाणे द्वापार युगात कृष्ण जेव्हा अवतार घेतील, तेव्हा श्री राधा ही तुझी पत्नी होईल. पण तू नपुसक असशील. या रीतीने राधा राणी ही केवळ नाममात्र अनयाची पत्नी होती. श्री राधा राणीचा जन्म भाद्रपद शुक्ल अष्टमी, अनुराधा नक्षत्र, दुपारी बारा वाजता, सोमवारी झाला. या पावन दिवसाला राधाष्टमी म्हणून संबोधतात. ती भगवान श्रीकृष्णापेक्षा ११ महिन्याने मोठी होती. जन्मताच तिचे डोळे बंद होते, आणि भगवान श्रीकृष्णाच्या दर्शना नंतरच तिने डोळे उघडले आणि त्यांना प्रथमच पाहिले.

(क्रमशः)

गुरुवार दि.०५ जून २०२५

२

दासबोध स्तवन

उज्वला धर्माधिकारी,
पुणे, मो. ७५८८२ ३५६४६

नवविधा भक्ति

किर्तनकार हा समाजातील अध्यात्मविद्येतील नेता असतो. तो स्वतः अनुभवी वक्ता असावा. नीति, न्याय, वैराग्य, भक्ति व ज्ञान यांचे पोषण होईल असेच त्याने सांगत जावे. सन्मार्गाचा प्रसार अरणे हे खरे किर्तनाचे ध्येय आहे. प्रसंग पाहून किर्तनाचा विषय निवडावा. सगुणाचा प्रसंग असेल तर भगवंताच्या चरित्राची कीर्ति वर्णन करावी. निर्गुणाचा प्रसंग असेल शुध्द परमात्मा स्वरूप सांगावे. विषय मांडत असताना पूर्वपक्षसोडावाव सिध्दांत सांगावा. त्याचे यथावकाश विस्तृत विवेचन करावे. बोलणे तर्कसंगत असावे शेवटी किर्तनकार माणूस आहे एखादा अधिक ऊणा शब्द बाहेर पडला तर भगवंताची क्षमा मागून विवेचन पुढे चालू ठेवावे. वेदांचा अभ्यास करावा ऋषी मुनी, थोर महात्मे, संतांच्या वाक्यावर भरोसा ठेऊन उपासना करावी. आपली गुरूपरंपरा मोठ्या निश्चयाने टिकवून धरावी. वैराग्याचे रक्षण करावे. आत्मज्ञानाच्या लक्षणांचा अभ्यास करावा. अतिशय सावध, व विवेकशील असावे. ज्या बोलण्याने संशय ऊत्पन्न होईल समाधान बिघडेल, नितीज्ञाय पायदळी तुडवला जाईल असे काहीसुद्धा किर्तनात बोलू नये. अद्वैताचे विवेचन आणि प्रामाणिक प्रतिपादन यांस निरूपण म्हणतात.

हरिदासाने सगुणाचे महत्त्व सांभाळून कायम ठेऊन निर्गुणाचे प्रतिपादन करावे. किर्तनकार अनुभवाने, विद्येने, विचाराने, व्यासंगाने स्वानुभव संपन्न असला पाहिजे.

किर्तनभक्ति ने काय साध्य होते.

किर्तनभक्ति ने पापे करण्याचा मोह होत नाही. भगवंताशी एकरूप होता येते. ऊत्तम गति प्राप्त होते. किर्तनभक्ति ने तो शीलवान चारित्र्यवान, धार्मिक बनतो.

किर्तनाने वाणी पवित्र होते. एकाग्रता साधली जाते.

(क्रमशः)

नीतिशतक निरूपण

अनुवाद आणि निरूपण

ह.भ.प.चंद्रहास शास्त्री सोनपेठकर

ज्योतिर्मय साहित्य

वह्निस्तस्य जलायते जलनिधिः कुल्यायते तत्क्षणांन् मेरूः स्वल्पशिलायते मृगपतिः सद्यः कुरङ्गायते।
व्यालो माल्यगुणायते विषरसः पीयूषवर्षायते यस्याङ्गेऽखिललोकवल्बभतमं शीलं समुन्मीलति ।।
अर्थ – शील हा गुण सर्व लोकांत प्रिय आहे. शीलयुक्त व्यक्तीसाठी अग्नी क्षणात पाण्यासारखा शीतल होतो. समुद्र नदीप्रमाणे लघु होतो. मेरू पर्वत लहान शिलेप्रमाणे होतो. सिंह हरिणाप्रमाणे समान्य होतो. साप माळेचा गुण धारण करतो. तसेच विष जणू काही त्याचेवर अमृताची वर्षा करते. शील या गुणाचे महत्त्व या श्लोकात भर्तृहरिंनी सांगीतले आहे.

लज्जागुणौघजननीं जननीमिवस्वा मत्पत्यलशुद्धहृदयामनुवर्तमानाम।
तेजस्विनः सुखममूनपि सन्त्यजन्ति सत्यत्रवत्यसनिनो न पुनः प्रतिज्ञाम् ।।

अर्थ – ज्यांना सत्यव्रत हेच व्यसन आहे, असे तेजस्वी लोक सहजच प्राणत्याग करतात, पण लज्जा गुणास उत्पन्न करणा-या, अत्यंत विशुद्ध हृदयाच्या, आपल्या मातेसमान संरक्षित अशा प्रतिज्ञेचा त्याग करत नाहीत. सत्यव्रती जनांचे आचरण कसे आदर्श असते, या विषयी कविराज भर्तृहरिंनी येथे सांगीतले आहे.

॥श्री राम कथा ॥

वक्ते : आदरणीय श्री चैतन्य महाराज देगलूरकर

ज्योतिर्मय साहित्य

खरे वैराग्य संतांजवळ असते कारण ते विवेकातून आलेले असते. स्माशनातून येताना वैराग्य येते.मैथुन नंतर ही ते येते. हे क्षण भंगूू असते. ज्यावेळी अंतःकरण मन बुद्धी ढळते त्या वेळी हे विचार वैराग्य आठवायला हवे. उत्तम वैराग्य विवेकातून येते.विवेक संतांरजवळ असते.

चंद्र तेथे

चंद्रिका, शंभू तेथे
अंबिका.. यातही हे स्पष्ट होते. मनाच्या

उपशमाचा विचार

वशिष्ठानी सांगितला. मनाला देवाचा चरणी समर्पित करणे. त्यास आवरता यायला हवे. आपले मन कोठे धावू नये, मन स्थिर असावे या मनोनाश करणे गरजेचे असते..सरूप, अरूप मनोनाश असे दोन प्रकार आहेत.मनाला शांत,निश्चंद करायचे तर ज्ञानाने, संत संप्ती,योग,प्राणायाम या द्वारे करावे.माणसाचे जीवनचे अधिष्ठान हे विचाराचे आहे. राणांगणात गीतेचा उपदेश देताना कृष्ण व अर्जुन हे कसे होते तर अस्थिर मनाचा कृष्ण म्हणजे अर्जुन, आणि स्थिर मनाचा अर्जुन म्हणजे कृष्ण. या दोघात देहाच्या शिवाय अन्य फारसा फरक नव्हताच. मनाच्या बोधा साठी संत वांगमय असते. विश्वामित्र सोबत राम व लक्ष्मण सोबत गेली. विश्वामित्रांनी रामास अनेक अस्त्रे दिली,शस्त्रे दिली जी भगवान शंकराकडून मिळविली होती. अस्त्रे मंत्र सामर्थ्यावर अवलंबून होते. विश्वामित्रांनी रामचंद्र प्रभूला ज्ञानसंपन्न केले. वसिष्ठानी प्रभु रामास ज्ञान दिले तर विश्वामित्रांनी त्यांना कर्माचे अधिष्ठान दिले. कर्माला निर्दोष ज्ञानाचे डोळे हवेत. ज्ञान आंधळे व कर्म दूषित हे उपयुक्त नाही. दोन्ही असावेत. जीवनाची धन्यता ज्ञानाने होतेच, पण कर्मनिष्ठता नसेल तर जीवन निर्थक होईल. (क्रमशः)

नाम हा परमात्म्याकडे जाण्याचा राजमार्ग आहे.

देवाच्या हाती आहे, आणि देव नामाच्या स्वाधीन आहे हे पक्के लक्षात ठेवा.
योगात, योग करीपर्यंतच समाधान असते; पण नामस्मरणाच्या अनुसंधानात सतत समाधान असते. स्वतः निर्गुण झाल्याशिवाय निर्गुण उपासना होत नाही. तेज दिसणे, नाद ऐकणे, या सर्व गोष्टी गुणातच नाही का आल्या ? निर्गुण व्हायला देहबुद्धी सुटायला पाहिजे. सर्वव्यापी परमेश्वराला सर्वाभूतीं पाहणे ही निर्गुण उपासनाच होय.
योग नामस्मरणाला पोषक तितकाच करावा; केवळ त्यालाच प्राधान्य देऊ नये. योग नामस्मरणाला पोषक आहे, पण नामस्मरण योगाच्या पलीकडे आहे; म्हणून नामस्मरणात योग येतो, योगात नामस्मरण येत नाही. सर्व साधनांचा अंत नामस्मरणात आहे. नामाचे साधन हे जलद गाडीप्रमाणे आहे. रंग दिसणे, प्रकाश दिसणे, आवाज ऐकू येणे, ही मधली स्टेशने सोडून नाम एकदम भगवंतापर्यंत नेऊन पोहोचवते. इतर साधनांनी लवकर साधल्यासारखे वाटेल, पण ते तात्पुरते असते. नामाने थोडा उशीर लागेल, पण जे साधेल ते कायमचे साधेल, कारण नामाने मुळापासून सुधारणा होते. नामस्मरण हा परमात्म्याकडे जाण्याचा राजमार्ग होय. नामात एका

आनंदाशिवाय दुसरे काही नाही. नामाच्या आनंदाचा झटका आला की मनुष्य स्वतःला विसरेल. तुकारामबुवांची वाचा त्यांना अनावर झाली, ती सारखी नाम घेऊ लागली; याचा अर्थ असा की, त्यांच्या कल्पनेच्या बाहेर नाम येऊ लागले. गाडी उताराला लागली की जशी अतिवेगात येते आणि आवरत नाही, तसे हे आहे. आपल्या शक्तीच्या बाहेर कार्य होणे ही भगवंताची कृपा होय.
चार माणसे होती, त्या सर्वांना एकच रोग झाला होता. पण त्यांची सांपत्तिक स्थिती सारखी नव्हती. वैद्याने त्यांपैकी अगदी गरीब माणसाला एक औषध तुळशीच्या रसात घ्यायला सांगितले, त्याच्यापेक्षा पैसेवाल्याला तेच औषध देऊन सांगितले, आणि सर्वात जो श्रीमंत होता त्याला तेच औषध करुनूरीत घ्यायला सांगितले. त्याचप्रमाणे, ज्याचा जसा अधिकार तसे त्याने नाम घ्यावे. नाम नुसते तोंडाने घ्यावे, नाम श्रद्धेने घ्यावे, नाम वृत्ती सांभाळून घ्यावे, नामाशिवाय जगात दुसरे सत्य नाही, अशा दृढ भावनेने घ्यावे; सर्वांना फळ सारखेच मिळेल.
सर्व साधनांचा अंत नामस्मरणात आहे.

आरोग्य संजीवनी

आला खोकला, तब्येत सांभाळा.....

ज्योतिर्मय साहित्य

अकबर आणि ब्रिटिशांच्या काळात मीठ काढण्याची जी कौशल्यं रुजली त्यानुसार आजही मीठ काढलं जातं. आता उत्तर पाकिस्तानात असलेल्या झेलम ते सिंधू नदीच्या १८६ मैल परिसरात या मिठाच्या खाणी सापडतात. हिमालयाच्या या रांगांत या भागात सहा मुख्य खाणी आहेत, त्यातलं मीठ हे अत्यंत वैशिष्ट्यपूर्ण, वेगळं आणि शुद्ध असतं. मीठ काढण्याच्या या अनेकविध पारंपरिक ज्ञानावर आधारित पद्धतीनं मिठाची शुद्धता अबाधित राहिली. आजही त्याच प्रकारे या खाणींचं उत्खनन होऊन सैध्व मीठ मिळवलं जातं. या संपूर्ण हिमालयन भागात प्रचंड मोठय़ा प्रमाणात मिठाचे साठे आहेत. या मिठामध्ये झिंक, लोह, मँगनीज, मॅग्नेशियम, पोटॅशियम ही खनिजं असल्यामुळे हे आरोग्याला अतिशय हितकारक मानलं जातं.

अर्थात या मिठात आयोडिनचं प्रमाण कमी आहे, मात्र त्यात अनेकविध खनिजं भरपूर प्रमाणात सापडतात.जेवणात मिठाचा वापर अधिक करणे शरीरासाठी नुकसानदायक असते. अनेक आजारांचे कारण ठरू शकते. मात्र आयुर्वेदात सैध्व मीठाचे अनेक फायदे सांगितलेत. सैध्व

मीठातील मिनरल्स शरीरासाठी फायदेशीर असतात.

सर्व प्रकारच्या मीठामुळे शरीराचा पीएच संतुलित राहणे,गॅस व जळजळ कमी करणे,पचनाला चालना देणे हे फायदे होतात.पण हिमालय मीठामुळे अन्नाला अधिक चांगली चव येते.याचे कारण असे की फक्त याच मीठात ११८ मिनरल्सपैकी ८४ ते ९२ मिनरल्सचे घटक आढळतात.तसेच ते १०० टक्के नैसर्गिक असते.ते अनरिफाईड असल्यामुळे त्यात प्रदुषित व सोडीयम घटक कमी असतात.हे मीठ मेडीकल थेरपी साठी देखील वापरण्यात येते.यात जवळपास सर्वच प्रकारची मायक्रोन्युट्रीयन्ट्स आहेत बाजारातून हीच जर विकत आणायची ठरवली तर हजारो रुपये लागतील.या मिठाला पहाडी मीठ असे ही म्हटले जाते. या मिठामुळे

संकलन –
डॉ. प्रमोद ढेरें (निसर्ग उपचार तज्ञ)
पिंपरी–चिंचवड, पुणे.
आरोग्यविषयक व्याख्याते व लेखक
संपर्क – ९२ ७१ ६६९ ६६९

असलेल्या इतर तत्वांमुळे या मिठाचा रंग शुभ्र दिसत नाही.पूर्वीच्या तुलनेत आता

(क्रमशः)

प्लास्टिक प्रदूषणाशी लढा

ज्योतिर्मय साहित्य
यावर्षी जागतिक पर्यावरण दिनाची संकल्पना “प्लास्टिक प्रदूषणाशी लढा” अशी आहे. त्या दृष्टीने आपण करीत असलेला हानिकारक प्लास्टिक वस्तूंचा वापर प्रामुख्याने थांबवणे आणि त्यावर कडक स्वरूपाचे बंधने आणणे हे अतिशय महत्वाचे आहे. आपण सर्वच नागरिकांनी याचा गंभीरपणे विचार करणे आवश्यक आहे.

आपल्याला स्वस्त निरोगी आणि प्रदूषणमुक्त आयुष्य जगायचे असेल तर आजूबाजूचे पर्यावरण नेहमी स्वच्छ असणे आणि स्वच्छ ठेवणे आवश्यक आहे. त्यादृष्टीने दरवर्षी प्रयत्न केले जातात. शासकिय/प्रशासकीय पातळीवर दिवस साजरा होतोच. एक प्रश्न सतत मनात येतोच, की असे दिवस साजरे करून पर्यावरणाचा संवर्धन होणार आहे का? ५ जून हा दिवस “जागतिक पर्यावरण दिवस म्हणून साजरा केला जातो. तो पर्यावरण संवर्धनासाठी जागरूकता निर्माण करून, समस्या जाणून घेऊन पर्यावरणाची गुणवत्ता वाढावी म्हणून पोषक वातावरण निर्माण करणे हाच पर्यावरण दिन/दिवस साजरा करण्या मागचा प्रमुख हेतु आहे. पर्यावरणाचा न्हास का होतो? पर्यावरणाचे संतुलन का बिघडते ह्याला आपण किती जबाबदार आहोत? निसर्गातील बदल, अनियमितपणा किती कारणीभूत आहे?, ह्याचाही विचार करावा लागेलच. खरं म्हणजे, पर्यावरण आणि प्रदूषण ह्याचा खूप जवळचा संबंध आहे. अनेकविध प्रकारच्या प्रदूषणामुळे पर्यावरणाचा न्हास प्रामुख्याने होत असतो. मग निसर्ग निर्मित असो वा मानव निर्मित असो, ह्याचा विचार करणे गरजेचे आहे. निसर्ग निर्मित कारणांमुळे होणाऱ्या कारणावर आपण काय करणार? ती एक प्रकारची आपत्तीच असते. पण आपल्याकडून इतक्या ज्या कारणांमुळे प्रदूषण निर्मिती होते ती आपण नक्कीच कमी करू शकतो.

पर्यावरणाचा समतोल न राहण्याचे प्रदूषण हेच महत्वाचे कारण कसे आहे हे बघू, आणि आपला सर्वसामान्य माणसाचा त्याच्याशी काय संबंध आहे, आपण काय

कर शक्तो, काय करत नाही. हे पहानेही उचित ठरेल.तसेच शासकिय/प्रशासकीय पातळीवर काय करता येईल, काय होत नाही, तेही बघायला लागेल. पृथ्वीवरील जीवन सुरक्षित ठेवण्यासाठी पर्यावरणाचे रक्षण होणे हे सुद्धा महत्त्वाचे आहे. हाच या मागील हेतू आहे .पर्यावरणाचा -हास मुख्यत्वे अनेकप्रकारचे प्रदूषणाने होतो. प्रदूषण कोणत्या कोणत्या मागिने कसे कसे होते आणि कोणा मुळे होते यावर नियंत्रण हवे.. वायू प्रदूषण/हवेतून होणारे ध्वनि प्रदूषण, जलप्रदूषण, जुनी इलेक्ट्रिक उपकरणे, प्लास्टिक कचरा, वातावरणातील बदलाने.निर्मिती होणारे पर्यावरण अर्थातच निसर्ग निर्मित प्रदूषण.

प्लास्टिकचा कचरा, जुनी इलेक्ट्रिक उपकरणे फेकून दिली जातात, ते नष्ट होत नसतात, प्लास्टिक पिशव्या वापरार वंदी येऊनही सर्वांस वापर सुरू आहे. आपल्याला तर ते घातक आहे, तसा जनावरांनाही, तो खाऊनही हज्जारो जनावर मृत्युमुखी पडतात. पशुधनातून नष्ट होते. मोठ्या मोठ्या शहरात रस्त्याच्या दुतर्फा पडलेले कचऱ्याचे ढीग आपण पहातोच. हा कचरा अनेक दिवस पडल्यामुळे सडून त्यातून विषारी वायूची निर्मिती होते आणि नकळत यातूनच रोगांचा प्रादुर्भाव होतो. याबाबतीतही कडक धोरण अवलंबून कारवाई व्हायला हवी आहे गेल्या काही दशकांपासून, प्लास्टिक प्रदूषण जागाच्या कानाकान्यात शिरले आहे, आपण पितो त्या पाण्यात, खाळेल्या अन्नात आणि आपल्या शरीरातही ते शिरत आहे. प्लास्टिक प्रदूषण ही एक मोठी चिंता असली तरी, ती आजच्या पर्यावरणीय आव्हानांपैकी एक आहे, ज्यावर काही स्पष्ट उपाय उपलब्ध आहेत. त्याचा गांभीर्याने विचार व्हायला हवा.

दैनंदिन जीवनात आपण भाजीपाला, किराणा वस्तू, दूध, कपडा, कुर्फी आईस्क्रीम गाडीवर, पुस्तकाचे दुकानात प्रवासात प्लास्टिक पिशव्यांचा वापर अगदी सहजपणे करत असतो. मग त्या पिशव्यांची जडी किती मायक्रोन ची आहे हे पाहयला कोणालाही वेळ नसतो कारण जीवन गरिमान झाले आहे. तसेच फ्रिज मधल्या बाटल्या.

World Environment Day

जागतिक पर्यावरण दिन

प्लास्टिक प्रदूषणा विरुद्ध लढा

प्रवासात आपण घेतो त्या पाण्याचे बॉटल्स हे सर्व वापरतो आणि त्यानंतर ते अगदी सहजपणे कचऱ्यात टाकतो. या कचऱ्यापासून विषारी वायू निर्माण होतोच पण अन्ना बरोबरच त्या पिशव्याही जनावरे खातात आणि दरवर्षी हजारो ने पशुधन नष्ट होते. देवस्थान, पर्यटन स्थळे, मोठमोठे हॉस्पिटल्स, यास कारणीभूत ठरतात. अनेक प्रकारच्या प्लास्टिकचे वस्तूंचे विघटने होत नसते. त्यामुळे आपण मोठ्या शहरात बघतो शहराच्या बाहेर जे कचरा डेपो असतात तिथे प्रचंड प्रमाणात प्लास्टिकच्या वस्तूंचा खच पडला असतो. तसेच कचऱ्याच वेळा पाण्याचे स्त्रोत असतात त्या ठिकाणी या वस्तू टाकल्या जातात आणि ते पाणी दूषित होते

आणि प्रदूषण होते.
 आपल्या देशामध्ये फार
 मोठ्या प्रमाणावर
 प्लास्टिक निर्मिती होत
 आहे. हजारो युनिटमध्ये
 लाखो लोकांचा रोजगार
 असतो आणि त्यामुळेच
 या गोष्टीकडे दुर्लक्ष होते
 असेही म्हणावे लागेल.
 आता तर सिंगल प्लास्टिक
 वापरास बंदी करण्यात
 आली आहे. प्लास्टिकचे
 कप, ग्लास, प्लास्टिकचे
 चमचे, केक कापण्यासाठी
 वापरात येणारी सूरी, चॉकलेट आईस्क्रीम
 साठी वापरण्यात येणाऱ्या कांड्या,
 सजावटीसाठी वापरण्यात येणारे पॉलीस्ट्रीन,
 मिठाईसाठी वापरण्यात प्लास्टिकचे डबे, ७५
 मायक्रोन पेक्षा कमी जाडीच्या पिशव्या याचा
 सर्व वस्तूंचा समावेश आहे. अशा वस्तूंत
 बंदी आली असती तरी बऱ्याच प्रमाणात
 दुर्लक्ष आहे. तेव्हा प्रत्येकाने आपली

खूप मोठ्या प्रमाणात वृक्षतोड झाली आणि त्याचाच परिणाम पर्यावरणावर झाला.

मानव निर्मिती कारणांनी प्रदूषण वाढून पर्यावरणाचा समतोल ढळत आहे, ती आपली सगळ्यांची जबाबदारी आहे, त्याला आपणच पायबंद घालायला हवी. प्रत्येकाने मनावर घेतले तर सहज शक्य आहे. पण तेच होत नाही. अनेक अभियान राबवली जात आहे, जसे प्लास्टिक पिशवी मुक्ती अभियान, स्वच्छता अभियान, अधिक कडकपणे राबवायला हवे. अजून बाजारपेठेत पिशव्या सापडतात, रस्त्यावर थुकणारांचे प्रमाणात कमी होत नाही.

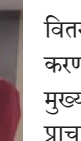
प्रदूषण नियंत्रण महामंडळ, गावोगावच्या ग्रामपंचायती, नगरपालिका, महानगरपालिका, यांनी, तसेच अभियानांची जबाबदारी ज्यांचेवर दिली आहे, त्यांनी आपले कर्तव्य, जबाबदारी आत्मियतेने पार पाडली तर हे सहज शक्य आहे. वेळप्रसंगी दंडात्मक कारवाई करायलाच हवी. ती कोणी करावी हे नक्की करायला हवे. त्यात तू तू मै नको. प्रत्येकाने आपल्या आजूबाजूला परिसर स्वच्छ ठेवला आणि वृक्षारोपण करण्याकडे लक्ष दिले वृक्षतोड थांबवली तर यायेंवरणाचा समतोल राखणे अतिशय शक्य आहे आणि एवढीच गोष्ट आपण करायला हवी आहे. यानिमित्ताने आपण ती करावी त्यातच आपल्या सगळ्यांचं हीत आहे हे वेगळे सांगायला नको. "येणाऱ्या प्रत्येक दिवशी आपण निसर्गाची काळजी घेतली पाहिजे . आपण सारेच या वसुंधरेचे सेवक आहोत याचे भान ठेवायला हवे. आपण कितीही प्रगती केली तरी निसर्गाची ताकत अफाट आहे. ह्याची प्रचीती येत आहे. आपल्या आयुष्यातील प्रत्येक क्षण, पर्यावरण स्नेही म्हणून जगण्याचा संकल्प करायला हवा. पर्यावरणाचा समतोल राखणे काळाची गरज आहे, याचे भान सगळ्यांनीच ठेवायला हवे हे मात्र ह्या निमित्ताने नक्कीच सांगावेसे वाटते. पर्यावरणाचा समतोल राखणे ही सामूहिक जबाबदारी आहे आणि कर्तव्यही आहे. पर्यावरण संवर्धन किंवा संरक्षण हा एक दिवसाचा साजरा करण्याचा कार्यक्रम नसून आपली एक कायमची बांधिलकी आहे.

✻ ✻ ✻ ✻

श्रीयश अभियांत्रिकी महाविद्यालयात सी कोर्डिंग स्पर्धेचे आयोजन

ज्योतिर्मय साहित्य
छत्रपती संभाजीनगर
- श्रीयश प्रतिष्ठानच्या
अभियांत्रिकी महाविद्यालयात
अप्लाइड सायन्सेस
विभागातर्फे सी-कोडिंग स्पर्धे
चे यशस्वी आयोजन करण्यात
आले. या स्पर्धेत एकूण १५३
विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला,
यामध्ये उत्कृष्ट कामगिरी
करणाऱ्या चार विद्यार्थ्यांना
संयुक्तपणे प्रथम, द्वितीय व
तृतीय क्रमांकाचे विजेते म्हणून
घोषित करण्यात आले.

सी भाषा ही संगणक विज्ञान आणि
अभियांत्रिकी क्षेत्रातील मूलभूत व

जाता, यामुळेच या स्पष्टच
आयोजन करण्यात आले.

या प्रसंगी पारितोषिक
वितरण समारंभाचे आयोजन
करण्यात आले होते. यामध्ये
मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
प्राचार्य, शैक्षणिक अधिष्ठाता,
अभियांत्रिकी विज्ञान विभागाचे
प्रमुख, तसेच इतर विभागांचे
विभागप्रमुख यांच्या उपस्थितीत
कार्यक्रम पार पडला. या
उद्देखनीय यशाबद्दल श्रीयश
प्रतिष्ठानचे अध्यक्ष बसवराज
मंगरुळे यांनी विद्यार्थी, कॉलेजचे प्राचार्य,
वेभागप्रमुख व संबंधित शिक्षकवृंदांचे
पुनःपूर्व अभिनंदन केले.

पहाट फेरीतील गंध गारवा..

ज्योतिर्मय **साहित्य**

तशी तर मी मुले अगदी लहान
असताना इमारतीमधील मैट्रिणींबरोबर
पहाटे पाचलाच फिन्ग्याला जात असे. पण
घरी मुले उठायच्या आत परत यायचे
आणि पुढे दिवसभराचे काम दिसे, त्यामुळे
केवळ व्यायाम इतकाच उद्देश असायचा
त्यामुळे इकडे तिकडे कुठेही न बघता
भरभर घर गाठत असे.

नंतर संसाराच्या व्यापात
प्रभात फेरी मागे पडली, मध्यंतरी
... चा कोर्स केला, योगासने
शिकले त्याचा आनंद पण नक्कीच
मिळाला. पण पुणे नीट मार्गाला
लागल्यावर अलीकडे मी परत
सुरू केलेली आमच्या मिरजेतील
प्रभात फेरी ही माझ्या तनमनाला
भरपूर ऊर्जा देते हे मात्र अगदी
खरे.. मिरजेत गणपतीचे देवालय भरपूर
आहेत त्यामुळे माझ्या वाटेवरच्या
देवालयासमोर्नू या आंगांद मी खूप वेळा
जाऊनही आत गेलेच नव्हते. बहुतेक
तिथल्या गणूलाच माझ्याशी मैत्र करायचे
होते आणि मला भरभरून आनंद द्यायच
होता म्हणून माझी पाऊले आत वळली
आणि मी पूर्ण त्याच्या प्रेमात पडले. दगड
आणि लाकडी खांबांचे सुबक जुन्या
पद्धतीचे देवालय, आसपास पूर्वी वापरत
असतील पण सध्या बंद असलेल्या

आवल्या, समोरची दोन जास्वदाची झाड,
मागे असलेले उंच हिरवेगार अशोकाचे
झाड, काळ्याभोर फरश्या, गोड
चिवचिवाट करत मुक्तपणे वावरणाऱ्या
भरपूर चिमण्या..

सगळ्यात महत्वाचे गर्भगृहात भरपूर फुलांनी सजलेली दोन लामण दिव्यांच्या ज्योतीत तेजःपुंज दिसणारी सुबक गणेश मूर्ती. हा माझा प्रभात फेरीतील महत्वाचा

दररोजच्या या प्रभात फरीमुळे माझ्या
हजच अनेक ओळखी झाल्या.
होपण्यावरच्या वाकलेल्या आजी त्यांचे
अगत्याचे बोलणे, श्रध्ताचा प्रेमळ स्पर्श हा
देवसाच्या सुरुवातीला मिळालेल्या
माशीर्वादासारखा मला वाटतो. प्रसन्न
ट्रेची विजयालक्ष्मी रोज लालबुंद जास्वंद
ले गोड हसत देते. मास्तीच्या देवळाचा
जारी घनश्याम, ज्याला मी अगदी
त्याच्या लहानपणापासून ओळखते
त्याच्या शब्दांते मादवं प्रसन्नता
देते. या व्यतिरिक्त किती तरी
रोजच्या ओळखतील आणि
अनोळखी तरीही रोज भेटल्यामुळे
नाव माहित नसूनही चिरपरिचित
झालेल्या अनेक व्यक्ती अगत्याने
हसतात एखादे तरी वाक्य बोलतात.
हा काळीज ओलावा माझ्या मिरज
गावात अजून जिवंत आहे.

पुण्यातही मी पहाटे जातेच पण बंद
कानांची दारे. आणि रोज दिसत असूनही
द चेहेरे बघितले की मन खट्टू होते.
हृदयचित् परिचयाने, अनुभवाने आणि
गणेशाच्या आशीर्वादाने या मध्येही हिरवाई
ईलही. तोपर्यंत मात्र मिरजेतील प्रभात
जरीचा गंधगारता त्याच्या हिरवाईसहीत
पाझ्या आठवणीत तेजला भरून ठेवले हे
नाना नक्की. आणि मी अधून मधून इथे
नाले तर तितक्याच प्रेमाने, ओढीने मला
हॉटेल याचीही खात्री आहे..

आनंददायी, ऊर्जादायी थांबा.
अजूनही मिरजेत वहाटे उठून दारात
सडा रांगोळी घालणारी पिढी आहे. काही
जुनी घरे त्यांच्या दारात अंगोळीसाठी
तापवट ठेवलेले जुलीवरचे पाणी त्याचा
एक मंद भूतकाळात नेणारा सुवास.
वाटेवरच्या झाडांची हिरवाई, कार्हीच्या
अंगणात उमलत असणाऱ्या सुंदर फुलांच्या
कळ्या, मध्येच भूल घालणारा प्राजक्त
सडा, आदल्या मधल्या देवळातून ऐकू
येणारी स्तोत्रे, भुगळ्या सामळेच सुमणलं,
मनाचे पावित्र्य वाढविणारे..

कोबोर्ग बीच.. बिग अ‍ॅपल.. टोरांटो एअर शो..

ज्योतिर्मय साहित्य
Lake ontario (गोड्या
पाण्याचा तलाव) याचे प्रथम दर्शन आणि
त्याबद्दलची माहिती मी अगोदरच्या
लेखामध्ये लिहिलेली आहे. पण हा इतका
मोठा आहे की त्याच्या आसपास अनेक
बीच आणि गार्डनस आहे.. त्यातीतच एक
बीच कोबागं बीच... आम्ही एका
झडझळीत दुपारी त्या बीचवर गेलो..
तोच तलाव पण वेगवेगळ्या वळणावर
एका वेगळ्याच रूपात सामोरे येत होता.
इथे पाण्याचा रंग हिरवा आणि निळा
मिश्रीत आणि तसाच स्वच्छ होता..
पाण्याची पातळी (खोली) खूप कमी
होती.. त्यामुळे सहज आम्ही खूप
आतपर्यंत चालत गेलो.. पाण्याचा सुखद
कोमट स्यां आणि येणाऱ्या छोट्या छोट्या
लाट्या यांचा अनुभव घेत दूरच जाणाऱ्या
माझा हा पहिलाच अनुभव होता..
आसपास चहू बाजूला सुंदर पाणी..

वाजगी बोटिंगचा आनंद घेणारे लोक, काही पोहणारे... काही आमच्याच सारखे त्या तरंगाशी समसर होऊन दा झालेले.. हा अनुभव नक्कीच वेगळा आणि छान होता.. हा बीच खूप मोठा होता त्यामुळे त्याचा आनंद घेण्यासाठी आलेले लोकही भरपूर होते.. दूरच वाळू पसरली होती काही तंबू टाकून.. काही तसेच वाळूवर बसले होते काही झोपू सूर्य किरणे आंगवार झेलत होते. निसर्गाचा आनंद कसा घ्यावा हे नक्कीच या लोकांच्याकडून शिकण्या सारखे आहे.

दुपार नंतर आम्ही बिग अपेल
बघायला गेलो. (खूप मोठे सफरचंद)...
एक मोठ्या सफरचंदाची आकृती केली
होती. आतून वर जाण्यास पांयच्या होत्या..
तिथेच शेजारी सफरचंदाची सुंदर बाग
होती.. आणि सफरचंदा पासून बनवलेल्या
कदाचित पाचशे होऊनही जास्तच असतील
इतके खाण्याचे पदार्थ विक्रीसाठी ठेवलेले
होते. काही पदार्थांचे तिथे प्रात्यक्षिक
आपण बघू शकत होतो. सफरचंदाच्या
पेयाची चव बघण्यास देत होते... इतके
पदार्थ सफरचंदापासून बनू शकतात ही
माझ्यासाठी आश्चर्यकारक गोष्ट होती..
लहान मुलांसाठी रेल्वे आणि थोडे प्राणी ही
तुम्हाला होते..त्या दिवसास नक्कीच वेगळा
अनुभव दिला.

**कॅनडा...
भावलेले रंग...**

सौ. माधुरी म. डेसा
मिसिसागा (कॅनडा)

अलीकडेच येथे आम्ही टोरांटो एअर शो बघण्यासाठी गेलो होतो. हे पार्क ही या तलावाच्या काठावरच आहे... परत वेगळ्या रूपाने तलाव समोर आला.. याच्या आसपास अनेक पार्क असल्यामुळे... टोरांटो मध्ये खास एअर बेकला होता... कारण अनेक पार्क मधून य शोचा आनंद लोक घेऊ शकत होते.. चटया, खुर्चा खाण्याचे सामान, दुर्बीण असे जे आपल्याला हवे ते घेऊन लोक ह शो बघण्यासाठी एकत्र आले होते.. काही लोक खास बोटी घेऊन पाण्यातून हा सोहळा अनुभवत होते.. वैमानिकांची ती वेगवेगळी आणि सुंदर प्रात्यक्षिके बघून डोळ्याचे पारणे फिटले. एकापाठोपाठ विमाने येत होती, आणि सहज उलटे होत अगदी तलावाच्या खाली पर्यंत येऊन तितक्या सहजतेने वर जात होती.. नंतर त एकाच वेळी सात विमानांची प्रात्यक्षिके तर नजर खिळवून ठेवणारी होती. आभाळात सहज सुंदर आकार निर्माण कर होते. लोक टाळ्या वाजवून त्यांचा उत्साह

वाढवत होते आणि तितकेच स्वतःही उत्साही होत होते. आदिमानव ते आपत्तपर्यंत केलेले माणसाने आपली केलेली प्रगती यांचा आलेख किती मोठा आहे ना? तो एअर शो... ते शुभ्र अनेक राजहंस ,उन्हात चमकत उडणारे सींगल पक्षी आणि बोटीने भलेला तलाव... सगळेच अप्रतिम...

..कति वेगळे बघायला मिळत होते...
कॅनडा मध्ये चार..पाच महिनेच सूर्यप्रकाश
असतो त्यामुळे तो जास्तीत जास्त अनेक
पद्धतीने तो घेण्याचा प्रयत्न हे लोक
करतात. वेगवेगळ्या प्रकारच्या सायकली
एका ठिकाणी स्टँड वर लावून ठेवलेल्या
होत्या.. आपल्याला हवे तेवढ्या
तासासाठी घेऊन आपण उन्हात फिरू
शकतो.. आणि येथील लोक त्याचा खूप
उपयोग करतात...तसेच तलावाचा काठ
दुपार असूही उन्हाचा आनंद घेण्यासाठी
आलेल्या लोकांनी भरून गेला होता..
निळसर हिवट पाण्यात अनेक प्रकारच्या
बोटी सतत फिरत होत्या.एकट्या एकट्या
स्त्रिया आपल्या छोट्या मुलांना घेऊन
स्वतः बोट चालवत होत्या.इथे कोणीही
आणि कुठल्याही कामासाठी असो वा
आनंदासाठी कोणायकही अवलंबून
नसतात...शक्य असेल तर कुटुंबास नसेल
तर एकटे पण आनंद घेतात हे नक्की...

हे जरनल संपादक व प्रकाशक संजय व्यापारी यांनी १०१, सी विंग, सिल्हूर स्पेस सोसायटी, विशाल नगर, पिंपळे निलख, पुणे-४११००१ (महाराष्ट्र) येथून प्रकाशित केले. (पीआरबी कायद्यानुसार संपादकीय जबाबदारी यांची आहे.
या अंकात प्रसिद्ध झालेल्या प्रत्येक बातमी, लेख व जाहिरातींशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही. सर्व वाद पुणे न्यायालयाच्या कक्षेत E-mail-jyotirmaysahitya@gmail.com, Mob. 7743918559